

МЛАДИ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ

НАСЕЛЕНИЕ

Том 40, Книжка 2, 2022, 253-287

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

ЖИЗНЕНИТЕ ПРЕХОДИ КЪМ ЗРЯЛОСТ НА БЪЛГАРСКАТА МЛАДЕЖ В КОНТЕКСТА НА СЪВРЕМЕННИТЕ СОЦИАЛНИ ПРОМЕНИ

Дарена ХРИСТОЗОВА

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

БЪЛГАРИЯ, Пловдив 4000, ул. „Цар Асен“ 24

darenahristozova@abv.bg

Резюме: *В края на XX и началото на XXI век българското общество започва все по-силно да се влияе от западната култура, с което нагласите към образованието, труда и семейството се изправят пред предизвикателствата на засилващите се глобализационни процеси. Настоящата статия се фокусира върху младите хора у нас и осъществяваните от тях жизнени преходи към зрелостта. На базата на набор от стратификационни признаци като: пол, образование, етническа принадлежност и местоживееене, са подложени на анализ нагласите към преживяваните жизнени събития, характерни за младостта, на четири възрастови групи български младежи, участвали в девета вълна на Европейското социално изследване (ЕСС9-2018). Трудът има за цел да проследи разнообразието в младежките представи и да обобщи новите тенденции в следваните от младите хора у нас жизнени траектории. Анализът потвърждава наблюдаваната през последните няколко десетилетия трансформация на ценностите и демографския профил на България. Женитбата и създаването на поколение като централни събития за младежката фаза все по-силно започват да се конкурират с други жизнени избори. Утвърждават се нови и все по-индивидуализирани стилове на живот. Българските младежи са по-склонни да отлагат трайното си обвързване с партньор и създаването на поколение. Въпреки това, решението за семейство и деца по-скоро изпреварва готовността за по-голяма самостоятелност и независимост от родителския дом и семейство.*

Ключови думи: глобализация; младеж; младежка фаза; жизнени събития; жизнена траектория; жизнен преход.

Статията да се цитира по следния начин:

Христозова, Д. (2022). Жизнените преходи към зрялост на българската младеж в контекста на съвременните социални промени. *Население*, Том 40, Кн. 2, 253-287. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Д. Христозова, 2022

Статията е постъпила през м. май 2022
Приета за публикуване през м. юли 2022
Публикувана онлайн през м. септември 2022

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

YOUNG RESEARCHERS

Nasselenie Review, Volume 40, Number 2, 2022,253-287
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

LIFE TRANSITIONS TO ADULTHOOD OF THE BULGARIAN YOUTH IN THE CONTEXT OF MODERN SOCIAL CHANGES

Darena HRISTOZOVA

Plovdiv University “Paisii Hilendarski”

BULGARIA, 4000 Plovdiv, Tsar Assen 24

darenahristozova@abv.bg

Abstract: *At the end of XX and the beginning of XXI century Bulgarian society is becoming more strongly influenced by Western culture. As a result, the attitude regarding education, work and family face the challenges of growing globalization processes. The paper focuses on young Bulgarians and their life transitions to adulthood. Based on a set of stratification characteristics (gender, education, ethnicity and place of residence), the paper analyzes four age groups of young Bulgarians and their attitudes to the life events of the youth phase. The data used are from the 9th wave of The European social survey (ESS9-2018). This paper aims to trace the diversity in youth perceptions and to summarize new trends in the life trajectories followed by young people in Bulgaria. The analysis confirms the transformation of values and demographic profile of Bulgaria in the last few decades. Marriage and parenting as central events for the youth phase are increasingly competing with other life choices. New and increasingly individualized lifestyles are established. Young Bulgarians are more likely to postpone their lasting commitment to a partner and the creation of generation. However, the decision for own family and children rather precedes the readiness for greater autonomy and independence from parental home and family.*

Keywords: globalization; youth; youth phase; life events; life trajectory; life transition.

This article can be cited as follows:

Hristozova, D. (2022). Zhiznenite prekhodi kam zryalost na balgarskata mladezh v konteksta na savremennite sotsialni promeni. [Life transitions to adulthood of the Bulgarian youth in the context of modern social changes]. *Nasselenie Review*, Volume 40, Number 2, 253-287. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© D. Hristozova, 2022

Submitted – May 2022

Revised – July 2022

Published – September 2022

The author has read and approved the final manuscript.

УВОД

За около 30 години България променя радикално не само линията на политическото си и икономическо развитие, постепенно се променят и утвърдените и стриктно следвани ценности и вярвания към живота и житейското развитие. До т.нар. „промени“ нормалният ход на жизнения път е възприемал линията: завършване на образование – трудова заетост – женитба – заживяване с партньор – раждане на деца, като всички тези събития са се случвали в периода на ранната младост. Завършването на образованието и започването на първа работа са настъпвали като жизнени събития почти едновременно, осигурявайки необходимата сигурност младият индивид да пристъпи към решението да създаде семейство и поколение.

В края на XX и началото на XXI век българското общество започва все по-силно да се влияе от западната култура, с което нагласите към образованието, труда и семейството се изправят пред предизвикателствата на засилващите се глобализационни процеси. Все по-привлекателна за младежите става идеята да останат по-дълго зависими от родителите, осигурявайки си по-този начин възможност да експериментират с образованието и трудовата заетост до момента, в който изберат областта, която наистина им доставя удоволствие и им носи икономическа сигурност. Така пред тях се открива възможността да удължат периода на образование, отлагайки във времето навлизането към сферата на труда. От тук липсата на заетост или късното и несигурно трудоустройство предпоставя и по-късното „случване“ на останалите събития, характерни за младостта – трайното обвързване с партньор и създаването на семейство и деца. Утвърждава се тенденцията преди женитбата младежите да живеят известно време самостоятелно с избрания партньор, което в някои случаи не бива последвано от сключването на брак, а бива възприет нов статус на обвързване – съжителството без брак. Така, много често децата се появяват преди брака. Все по-чести са и случаите, в които въобще не се стига до женитбата като юридически съюз.

Настоящата статия се фокусира върху младите хора у нас и осъществяваните от тях жизнени преходи към зрелостта на етапа на младежката фаза. На базата на набор от стратификационни признаци като: пол, образование, етническа принадлежност и местоживеене, са подложени на анализ нагласите към преживяваните жизнени събития, характерни за младостта, на четири възрастови групи младежи. Трудът позволява да се обобщи разнообразието от жизнени траектории, които следват младите хора у нас, вземайки предвид социо-демографските им характеристики и възрастовата група в която се намират към момента на участие в Европейското социално изследване.

ТЕОРЕТИЧНА РАМКА

В хода на своя жизнен път индивидите заемат разнообразни социални роли в различните социални сфери на живота. Всички те в своята цялост очертават жизнената биография на индивида. Посредством направени-

те жизнени избори и предоставените от обществената среда жизнени шансове, той е заставен да поема определена линия на житейско развитие, конструирайки сам своята биография. Така, като резултат от последователно заеманите социални роли, индивидът изгражда своята специфична *жизнена траектория*. А самата смяна на социалните роли се определя като *жизнен преход*. Подобни смени на жизнените роли се осъществяват особено динамично в младежката фаза: приключването на образованието и навлизането в сферата на заетостта; напускането на родителския дом и създаването на свое семейство; преходът към родителството с раждането на първото дете.

Един от най-изтъкнатите представители на направлението *социология на жизнения път* е Глен Елдър, чиято *теория за жизнения път* утвърждава качествено нов модел за тълкуване на процеса на разгръщане на жизнената траектория в контекста на съвременната все по-динамична социална действителност. В резултат на изследването си „*Децата на голямата депресия*“, Глен Елдър извежда четири основни принципа, които според него съставляват *ядрото на теорията за жизнения път* (Elder, 1998):

1. *Историческото време и място*, в които индивидът изгражда жизнения си път, оказват силно влияние върху начина на неговото конструиране.
2. Човек конструира своя жизнен път, посредством предприетите избори и действия, съобразно възможностите и ограниченията на дадената социална среда – отчита се първостепенното значение на *индивидуалните действия*.
3. *Моментът на осъществяване на даден жизнен преход* има дългосрочни последици, влияещи върху настъпването на следващите жизнени преходи.
4. *Жизнените пътища на индивидите са силно обвързани* – настъпването на определено събитие в живота на наш близък може да повлияе върху нашето собствено житейско развитие.

На основата на направените от Елдър изводи, се възприема схващането, че специфичното конструиране на индивидуалния жизнен път в голяма степен зависи от актуалната социална и институционална среда, в която индивидът изгражда себе си. Така се утвърждава идеята, че жизненият път и логиката на неговото протичане вече все по-трудно могат да бъдат разбирани чрез понятията от психологията, които го разглеждат като съвкупност от жизнени етапи, през които индивидът преминава в строга последователност, независеща от променящия се социален климат. Жизненият път вече не може да бъде строго тълкуван, посредством идеята за жизнения цикъл, а трябва да бъде изследван от гледна точка на поместеността му в определен социален контекст.

Въпреки все по-слабата роля на психологическите интерпретации като способ за тълкуване на съвременните проблеми в областта на жизнения път, Карл Улрих Майер защитава схващането, че изследванията на жизнения път биха били положително повлияни, ако социологическата перспектива бъде по-силно обвързана с психологическата – *социологията на жизнения път* и *психологията на развитието* могат успешно да си взаимодействат (Mayer, 2002). Ако